

Sint-Maarten

Herkomst en Geschiedenis

Sint-Maarten is een oud en bekend volksfeest. Over heel Vlaanderen en ver daar buiten wordt er op 11 november gevierd. De feesten rond de heilige Martinus van Tours nemen verschillende vormen aan. Op sommige plaatsen is Sint-Maarten een geschenk-heilige, net zoals Sinterklaas of de Graaf van Halfvasten. In andere streken worden lantaarnstoeten of bedelzangtochten georganiseerd. Buiten Vlaanderen en Nederland is 11 november vooral een feestdag die binnenshuis gevierd wordt. Hier worden dan speciaal voor de feestdag van Sint-Maarten traditionele gerechten geserveerd. Alle vieringen, festiviteiten, gewoontes, gebruiken en tradities zijn verweven rond een figuur: Martinus van Tours.

De heilige Sint-Martinus van Tours

Om de Sint-Maartenstradities correct te kunnen begrijpen moet kort de levensgeschiedenis van deze heilige toegelicht worden. Martinus werd geboren in 316 als zoon van een Romeinse magistraat of koopman. Zijn wortels liggen in Sabaria een uithoek van het toenmalige Romeinse Rijk in het huidige Hongarije. Zijn jeugd bracht hij door te Pavia in Italië. Wanneer hij vijftien is, begint hij aan zijn dienst bij het Romeinse leger onder de keizers Constantinus en Julianus. Hij wordt geplaatst bij de ruitery in Gallië (Frankrijk).

Het bekende verhaal rond de manteldeling stamt uit deze periode in het leven van Martinus. Aan de stadspoort van Amiens (Noord-Frankrijk) ontmoet hij een bedelaar. Die vroeg Martinus om een aalmoes. Omdat hij zelf over geen geld beschikte op dat moment zag Martinus er niets anders op dan zijn mantel in twee te delen. In die tijd behoorde een helft van de kleding aan de keizer en de andere helft was persoonlijk bezit. In een droom verscheen later Christus voor hem met de helft van zijn mantel om zich heen geslagen: "Wat je voor de geringste van mijn broeders hebt gedaan, dat heb je aan Mij gedaan".

Martinus was zo aangedaan door zijn visioen dat hij zich kort daarna laat dopen door bisschop Hilarius van Poitiers. Niet veel later nam Martinus afstand van het wereldlijke leven en trad in bij de geestelijke stand. Zijn taak als priester was voornamelijk het verspreiden van het woord van Christus en het bekeren van de heidense bevolking in Italië. Hiermee kwam hij in opspraak met de Ariaanse bisschop van Milaan. Arianisme was een ketterij die de goddelijkheid

van Jezus Christus niet aanvaardde. Martinus vluchtte naar het Italiaanse eiland Gallinaria waar hij als kluizenaar zullen leefde. In 361 kon hij terugkeren naar Frankrijk en stichtte daar zijn eerste klooster. Zijn aanzien steeg snel en zijn aantal volgelingen namen gestaag toe. Tien jaar later wordt hij verzocht om in Tours bisschop te worden. Deze positie weigerde hij in eerste instantie aangezien hij liever kluizenaar bleef. Na aandringen accepteerde Martinus zijn ambt en in 371 werd hij door het volk tot bisschop van Tours gekozen. Hij bleef als bisschop zijn kluizenaarsleven verderzetten en werd al snel een vurig geloofsverkondiger. Martinus stichtte meerdere kloosters en bleef zich actief verzetten tegen het heidendom. Hij werd al tijdens zijn leven als heilig beschouwd en veel wonderen werden aan hem toegeschreven.

Op 8 november 397 stierf Martinus op 81-jarige leeftijd. Drie dagen later, op 11 november werd hij begraven. Rond zijn graf gebeurden vele wonderen en een eeuw later roept koning Clovis hem uit tot patroon van het Frankische volk. De heilige Martinus van Tour werd snel zeer populair over heel Europa, vooral Frankrijk en het Noorden. Vele steden en dorpen riepen hem uit tot patroonheilige. Zijn devotie zou de volgende eeuwen alleen maar toenemen.

Van heilige naar volksfiguur

Sint-Maarten was een heilige die tot de verbeelding sprak voor de middeleeuwse geest. Zijn cultus beïnvloedde vele lokale tradities en folklore. Toch moet de christelijke figuur van Sint-Maarten niet gezien worden als de enige inspiratiebron voor de festiviteiten rond 11 november. In die context wordt vaak verwezen naar pre-christelijke vieringen die rond deze datum plaatsvonden. De Romeinse, Germaanse en Keltische beschavingen hielden dan hun festiviteiten ter afsluiting van het oogstseizoen. 11 november was voor hen een slachtfest waar varkens en pluimvee werden verorberd. Met het einde van het agrarische jaar kwam ook de voltooiing van het juridisch jaar, contracten werden afgesloten of nieuwe handelsovereenkomsten werden gemaakt. Die traditie werd opgenomen in de christelijke liturgische kalender. In veel steden en dorpen werden op dit moment jaarmarkten georganiseerd. Denk hierbij maar aan de grootse veemarkt van Sint-Lievens-Houtem.

Verder kan het feest in verband gebracht worden met de vele winterse festiviteiten met een lichtsymbool. Kaarsen, vuren en lantaarns waren belangrijke elementen binnen de winterzonnecyclus. Op het moment dat de dagen korter worden en de nachten lengen speelt licht een haast cultische rol. Voor ons is dit moeilijk voor te stellen aangezien wij in een maatschappij leven waar de lichten nooit uit schijnen te gaan. Tot zeer recent was de winter een uitermate donkere periode die zijn eigen volksverhalen, folklore en geloof had. Op feestdagen zoals Sint-Maarten werd hulde gebracht aan het verdwenen licht en gehoopt op de terugkeer van de zon in de lente.

Dat Sint-Maarten in bepaalde streken zich ontwikkelde tot de lokale geschenkheilige hoeft niet te verbazen. Sommige volkskundigen verwijzen naar het feit dat Sint-Maarten de christelijke belichaming is van een aantal heidense goden. Zo zou hij de Germaanse god Wodan moeten voorstellen, die in de novembermaanden op zijn paard door het luchtruim galoppeerde. Anderen zien in Sint-Maarten dan weer de Romeinse God Mars, de oorlogsgod die net als de heilige man een soldatenuniform droeg. De goddelijke inspiratie zou bijgedragen hebben tot de personencultus van Sint-Maarten. Het is echter veel waarschijnlijker dat het "caritas" element uit de Sint-Maartensvita, de manteldeling, zijn legendevorming beïnvloedde. Door zijn mantel te delen met een arme werd Sint-Maarten de patroonheilige van de bedelaars en minderbedeelden. Het "geef" element droeg bij tot zijn transformatie naar geschenkheilige. Ook Sinterklaas komt cadeautjes brengen op een winterdag, een periode van schaarste voor de arme boerenbevolking. Daarom gingen de minderbedeelden ook op deze dag al bedelend langs de huizen, om op deze manier de moeilijke en koude wintermaanden te doorkomen.

Een belangrijke noot die hierbij moet gemaakt worden is dat Sint-Maarten, tot zeer recent, niet degene was die de geschenken kwam uitdelen. De figuur van de Romeinse soldaat, de bisschop of de 17de eeuwse page was vroeger nooit lijfelijk aanwezig op deze feestdagen. Net als bij Sinterklaas is het pas zo dat sinds de 19de eeuw Sint-Maarten zelf de cadeautjes brengt. Voordien werd er gegeven mét Sint-Maarten, niet dóór Sint-Maarten.

Sint-Maarten in Vlaanderen

In Vlaanderen wordt op verschillende manieren feest gevierd op 11 november. Grofweg kunnen de vieringen rond Sint-Maarten onderverdeeld worden in drie categorieën. In sommige streken worden die gecombineerd of bestaan er nog andere varianten van de festiviteiten.

Sint Maarten als geschenkheilige

Sint-Maarten heeft in enkele regio's van Vlaanderen de rol van geschenkheilige opgenomen. Kinderen zetten daar geen schoen voor Sinterklaas maar voor Sint Maarten. In Ieper en Aalst komt alleen Sint-Maarten op bezoek. Hoe de heilige man gekleed gaat en wanneer hij juist cadeautjes brengt verschilt van streek tot streek. Soms ziet hij er uit als een Romeinse soldaat, in andere gemeentes gaat hij gekleed als bisschop. Wanneer hij de bisschopsmijter aantrekt lijkt hij sprekend op Sinterklaas. Hij wordt dan ook vaak vergezeld door Zwarte Pieten en een wit paard.

Bedelzingen op 11 november

Net zoals in Retie trekken de kinderen van verschillende steden en dorpen in Vlaanderen er op uit op 11 november. De traditie van het bedelzingen op Sint-Maarten leeft het sterkst in de regio rond Mechelen. De feestelijkheden worden lokaal op een eigen, originele manier ingekleurd. Veelal bestaat de kern uit het Sinte-Mettezingen: groepjes kinderen trekken verkleed met bisschopsmijter en -mantel van deur tot deur en zingen een Sinte-Mettelied. Daarmee verdienen ze allerlei lekkers. In Mechelen droegen de groepjes vroeger een "Sinte-Mette oep de kruk" mee; de kleinste van de bende werd op een zelfgemaakte draagberrie rondgedragen en ontving de snoepjes in een pollepel. Dit gebruik is nu vrijwel verdwenen. Er wordt wel nog duchtig gezongen¹. In Beveren wordt op Sint-Maarten gegrield. In de late namiddag, als de zon bijna onder is, begint op de markt de grote massagriel. Sint-Maarten, burgemeester en schepenen, leden van het gemeentebestuur en van het Sint-Maartenscomité gooien dan lekkernijen naar de kinderen. Daarna gaat het grielen (graaien, grijpen, grabbelen, maar ook bedélen, uitdelen) verder bij de winkeliers en de bewoners van de markt en omliggende straten. Een grielnoot is een speciaal voor die dag gebakken kubusje bereid uit peperkoekdeeg en gekruid met speculaaskruiden.

Sint-Maartensvuren aansteken

Traditionele Sint-Maartensvuren vind je vooral nog terug in de provincie Limburg. Daar is dit gebruik bezig aan een echter opmars. In Olen is de viering van Sint-Maarten een echt lichtfeest. De avond gaat van start met een fakkeltocht. Daarna wordt er een groot Sint-maartensvuur gestookt op de terreinen van de Weeën. De buurtbewoners worden in de aanloop van het gebeuren opgeroepen om hout aan te leveren voor de brandstapel.³ Ook in de Kempen kun je de Sint-Maartensvuren terugvinden in Retie, Dessel en Mol. In Mol-Rauw doofde het vuur in begin jaren 2000 uit. Daar werd wel een houten pop in het vuurgeplaatst. Het ritueel van popverbrandingen vinden we op andere locaties, onder meer in Aalst met Carnaval of in Ronse met de Bommelfeesten vandaag nog terug.

Sinte Mettevuur in Retie, Foto door Achiel Claessen

Sint-Maarten in de Kempen

Sint-Maarten Vroeger

Sint-Maarten kent een grote vermaardheid in Vlaanderen maar wordt in onze regio enkel in Retie nog actief gevierd. Historische bronnen wijzen op een mogelijke Sint Maartenverering in Geel en Dessel, al rusten deze theorieën voornamelijk op hypothesen. In Dessel kent men nog wel het fenomeen van Sint-Maartensvuren.

Retie heeft al sinds de middeleeuwen een duidelijke band met Sint Martinus. Zo werd de centrumkerk gewijd aan de bekende heilige. Bronnen over dit gebouw en de omringende gronden zijn terug te vinden in een schenkingsakte aan de abdij van Tongerlo uit 1264. De kans is groot dat deze al veel vroeger opgericht was ter ere van Sint Martinus. Hij was immers vanaf het vroege

christendom een zeer populaire heilige die voornamelijk vereerd werd dankzij zijn onbaatzuchtigheid en inzet voor de armen.

De Retiese volkskundige René Stappaerts spreekt in zijn boek "De lozie" over Sint- Maarten. Zijn beschrijving geeft ons een goed beeld van hoe de festiviteiten rond de dorpsheilige er ooit moeten hebben uitgezien:

Het patroonsfeest van de parochie was voor de jeugd een heel speciale dag. Gedurende weken werd er naartoe geleefd. Na de krikkrak begonnen de jongens hout voor het sintmaarten-vuur bijeen te sleuren. In die tijd van de open haarden, van de koeiketels die moesten worden heetgestookt en van de bakovens, war er kans genoeg om hout te vinden. Toen stonden langs akkers en beemden nog grote houtkanten en bomen, en er waren veel meer bossen dan nu.

Vóór 11 november lagen op veel plaatsen in de gemeente al grote hopen hout op de akkers waar de vuren gestookt zouden worden. Maar de echte inzameling gebeurde op de dag zelf. Opdat hun dag lang genoeg zou duren gingen de jongens naar de vroegmis. Na het ontbijt kwamen ze op de afgesproken plaats bijeen en begonnen al zingend hout op te halen. De mutserds werden op een kruitwagen geladen en er werden heel wat vrachten naar de brandstapel vervoerd. Wanneer iemand met paard en kar wilde meerijden, konden de zangers zonder onderbreking verder trekken en meer hout en geldstukjes inzamelen.

Na het middageten werd het bijeengebrachte hout opgestapeld. De ingezamelde centen dienden om petroleum, sigaretten en snoep te kopen. Met de resten van het hout werd een vuurtje gestookt, terwijl men de wacht hield bij de houtstapel. Men stoofde rapen in het vuurtje en genoot profijtig van de gekochte snoepjes. Ondertussen werd stiekem pompom of belga gerookt. Meer dan eens werd de onervaren roker zo ziek dat hij het sintmaarten-vuur niet zag branden.

Als de avond gevallen was, keken de jongens uit of ergens al een vuur oplaaide. Niemand was graag de eerste om zijn vuur aan te steken. En als een of andere vader of grotere jongen het vuur kwam aansteken waren de kinderen erg ontgoocheld. Ze hadden immers allang onder mekaar beslist wie petroleum op het hout mocht gieten en wie het vuur mocht aansteken.

Wanneer het grote moment gekomen was en de vlammen in de stapel omhoogklommen en hoog boven de top oplaaiden, stond iedereen eerst vol bewondering toe te kijken, maar daarna sprongen en renden de kinderen rond de vuurhaard. Als de haantjes-vooruit een brandende stok konden bemachtigen, begon het spel echter te ontaarden. Links en rechts zoefden brandende takken door de lucht. Rakkers bevuilden hun handen met het roet van een uitgedoofde tak en probeerden het gezicht van de meisjes zwart te maken. Gelukkig hielden sommige vaders een oogje in't zeil en werden de drieste jongens tot de orde geroepen, als ze het al te bont maakten. Indien dat niet hielp, riep de vader zijn kroost bijeen en ze gingen naar huis.

Na twee, drie uur bleef er van de brandstapel nog slechts een hoopke gloeiende houtskool over. Als er veel wind was, en zeker als de wind uit een gevaarlijke richting kwam, dekten de laatsten die naar huis gingen de gloeiende resten met zand af.

De volgende morgen kwamen de kinderen kijken of het vuur nog smeulde. Ze legden de niet volledig opgebrande takken op een hoopje en peuterden zolang tot de vlam terug in het hout sloeg. Na de schooltijd werden de laatste stokjes opgestookt: de kruk stoken, werd dat genoemd.

Dessel, bron: Heemkundige Kring
De Griffioen

Sint-Maarten in Retie, bron: Heemkring
Zeven Netten vzw

André Ver Elst noteerde in zijn *"Folkloristische Tijdspiegel voor België"* nog een uitzonderlijk gebruik dat eigen was aan Retie (1974):

Ook te Retie (A) wordt nog ieder jaar een reuzebrandstapel aan de vlammen prijsgegeven, nadat de burgemeester voor een tijdspanne van 24 uur zijn driekleurige sjerp en sleutels aan de leider van de plechtigheid had overhandigd.

Blijkbaar was de burgemeester van Retie vroeger voor 24 uur ontheven van zijn functie en namen de feestgangers het van hem over.

Het lied

Van alle Kempense bedelzangliederen is hetgeen van Sinte-Mette ongetwijfeld het langste. In tegenstelling tot in de andere gemeentes nemen de kinderen van Retie de tijd om hun lied te brengen aan de mensen. Het Sinte-Mettelied is doorheen de jaren nauwelijks veranderd:

*Vandaag is't Sinte Metten en morgen is't de kruk
We komen uit goede herten en help ons uit den druk.
Boeren, we zullen van hier niet gaan of we hebben wat opgedaan
Één turfke of wat hout*

*Sinte Metten is zeverkoud
Ik weet nog wel een goede vrouw die nog wel wat geven zou Hoe-
lang mag ze leven
honderd jaar en ene dag
Zolang dat ze brokskes in de pap mag. G
eeft wa, houd wa, tot de naaste jaren
We hebben gezongen en we hebben niks gehad
Geeft een stuk van 't varkensgat
Is het varken nog niet dood Slaa(g)t het op zijne achterste poot is
het lieken nog nie uit
Geeft een stuk van de verkenssnuit. uit*

Deze versie van het Sinte-Mettelied is overgenomen uit het boek van René Stappaerts. Een andere versie van het lied vinden we terug in "ons heem". In Deze heemkundige studie over Retie door de katholieke, jong-Vlaamsche studentengild "Willen is kunnen!" wordt het Sinte-Mette zingen als volgt omschreven:

Sinte Mètten

Sint Maarten is de parochiepatroon van Retie. Op den dag van zijn feest, 11 November, is er voor de kinderen vrijaf, en dan hebben ze bijgevolg veel tijd om de deuren rond te gaan en te zingen:

*Vandaag is 't Sinte Mètten en morgen is 't de kruk.
We komen uit goeder herte en help ons uit den druk.
Boeren we zullen van hier niet gaan of we hebben wat opgedaan
een turfken of wat hoit,
Sinte Mètten is ziëverkoud (zeer koud) 'k Weet nog wel een goede
vrouw*

*die nog wel wat geven zou Hoe lang mag ze leven?
Honderd jaar en ééenenen dag
zoolang als ze brokken in de pap mag. Geeftwat, houdt wat tegen 't
naaste jaar We hebben gezongen en nog niets gehad geeft me een
stuk van 't verkensg..*

*Is het verken nog niet dood
geeft een stuk van zijnen achtersten poot; is het lieken nog niet uit
Geeft m'een stuk can 'n verkenssnuit!*

Beide liederen zijn bijna identiek, op enkele details na. In Retie circuleren nog meerdere versies van het Sinte Mettelieken maar ook deze verschillen onderling bijna niet. De kinderen die het lied vandaag zingen struikelen wel altijd over dezelfde zin: Geeft wa, houd wa, tot de naaste jaren. Het woord naaste wat 'volgende' betekent, is zo goed als verdwenen uit het hedendaags dialect bij de kinderen. Zij zingen dan ook vaak laatste jaren. Op zich hoeft dit geen probleem te zijn, het is immers een typisch voorbeeld van zersingen. Deze term wordt gebruikt door Duitse volkskundigen om aan te tonen dat je al zingend de tekst van een lied kan veranderen. Hiermee wordt gewezen op de dynamische kracht van immaterieel erfgoed. Wanneer een lied zo veel gezongen wordt, gaat het zich uiteindelijk aanpassen aan doelgroep die het zingt. Het Sinte Mettelieken is een felxibel gegeven dat tegelijkertijd zowel eeuwenoud als splinternieuw kan zijn.

Net als zoveel bedelzangliederen bestaat het Sinte Mettelieken uit fragmenten (zinnen en strofen) die overgenomen zijn uit andere liederen. Hoewel de Retiese versie uniek lijkt te zijn, toch toont het veel verwantschap met andere Sint-Maartensliederen of zelfs bedelliederden. Vandaag is het Sinte Mette en morgen is het de kruk is een standaard openingszin voor enkele Sint-Maartensliederen. Zo zongen de kinderen van Nijlen:

*Vandaag is 't Sinte Marten
En morgen is 't zijn kruk*

Of zongen de kinderen van Heist-op-den-Berg:

*Vandaag is 't Sinte Merten
En de zondag is 't de kruk*

Maar wat is dat juist, die kruk? Walter Raeymaekers ging op zoek naar de betekenis van de kruk in zijn artikel gepubliceerd in jaargang 15 van het heemkundige tijdschrift 'Zeven Neten'. Hierbij wijzen we eerst naar de logische verklaring die René Stappaerts meegeeft in bovenstaande citaat:

De volgende morgen kwamen de kinderen kijken of het vuur nog smeulde. Ze legden de niet volledig opgebrande takken op een hoopje en peuterden zolang tot de vlam terug in het hout sloeg. Na de schooltijd werden de laatste stokjes opgestookt: de kruk stoken, werd dat genoemd.

De kruk zou verwijzen naar het smeulende hout dat de dag na het Sint-Maartensvuur werd teruggevonden door de kinderen. Gust Adriaensen spreekt dan weer over de kruk als hulpmiddel voor de arme man uit het verhaal van Sint-Maarten. Hij zou bedelend aan de stadspoort van Amiens gezeten hebben en droeg hierbij een kruk. Deze iconografische afbeelding is vaak terug te vinden in de kunsten. Een andere mogelijkheid wordt door Walter Raeymaekers gegeven. Hij verklaart dat de dag na 11 november de heilige 'Sint-Kruk' wordt vereerd. Het verwijst naar de heilige Martinus I, een paus die in de 7de eeuw zou geleefd hebben. De kruk, zou verwijzen naar zijn bisschopsstaf die hij meedroeg. In Nederland beginnen dan ook enkele liederen rond Sint-Maarten als volgt:

*Vandaag is 't Sinte Marten
En morgen Sinte-Kruk.*

Sint Maarten in de Kempen vandaag

Sint Maarten is typisch van Retie, uitgevoerd door inwoners van Retie. Het is het ideale moment om bij het begin van de winter samen te komen met vrienden, burens en familie en dit te vieren.

In de voormiddag van 11 november gaan de kinderen al zingend van deur tot deur. Ze beginnen al om half tien aan hun rondgang. Ze krijgen ze snoep of geld. De inwoners van de Boekweitbaan zorgen jaarlijks voor enkele tractors die de kinderen begeleiden op hun zangtocht. Elke tractor doet een gelijk aantal straten aan. Op deze manier wordt er in elke wijk van Retie gezongen. Het Sinte- Mette zingen is een echt groepsgebeuren. Ouders nemen ook deel aan de zangtocht als begeleiders. Af en toe stoppen zij eens voor een fris pintje of een borrel. Eigenlijk is Sinte-Mette voor de ouders een uitgelezen kans om nog eens bij te praten met de burens of kennissen uit het dorp. De tocht van de Boekweitbaan eindigde in 2014 met een bezoek aan de Frietkraam die speciaal voor deze gelegenheid ingehuurd werd.

's Avonds, vanaf 18 uur verzamelen de buurtbewoners zich rond de verschillende vuren die opgesteld zijn over heel de gemeente. Deze bestaan uit hout dat weken voordien gesprokkeld mocht worden. Elk buurtcomité beslist zelf hoe zij hun Sint Maartensvuur inkleden. Zo wordt bijvoorbeeld in Schoonbroek de lokale fanfare gevraagd om muziek te spelen en dragen de kinderen daar fakkels naar het vuur. Vaak zijn er ook standjes aanwezig waar de feestvierders warme dranken en wafels/pannenkoeken kunnen kopen. Vervolgens gaan er verschillende Sint-Maartens rond bij de verschillende vuren om daar koeken uit te delen aan de kinderen. Deze zijn verkleed als Sint Maarten zoals hij geschilderd werd door Antoon Van Dyck, zonder harnas weliswaar (dus niet als bisschop of Romeinse soldaat). Hij lijkt op een typische pagefiguur uit de 17de eeuw. Sommige van deze Sint-Maartens hebben ook een knecht mee.

De praktische organisatie gebeurt door de buurtcomités. De VVV van Retie probeert een algemeen overzicht te behouden. Door zijn enorme populariteit bij de lokale bevolking koestert de VVV dan ook positieve hoop voor het verder bestaan van deze traditie. Zolang Sint-Maarten gedragen wordt door de Retienaars zal het blijven bestaan. Misschien zal de huidige evenementformule doorheen de jaren aangepast worden. Het enige obstakel voor de organisatie is de veiligheid. Vaak wordt het evenement afgelast wanneer het weer te slecht is. Ook is het zo dat de vuren (en de opbouw) zelf strikt gereguleerd zijn. Politie en brandweer zien hierop toe.

BRONNEN

- Delcart, A., Winterfeesten en gebak. Mythe, folklore en tradities, Antwerpen, 2007.
- Kruizinga, J.H., Levende folklore in Nederland en Vlaanderen, Assen, s.d..
- Lauvrijs, B., Een jaar vol feesten. Oosprong, geschiedenis en gebruiken van de belangrijkste jaarfeesten, Antwerpen, 2004.
- Naert, A., Zeventien eeuwen Sint-Maarten. Deconstructie van een cultureel composiet, Mergelmaren, 2012.
- Peeters, K.C., Eigen Aard, grepen uit de Vlaamse Folklore, Antwerpen, 1946.
- Peeters, K.C., Het volksche Kerstlied in Vlaanderen, Antwerpen, 1942.
- Peeters, T., Oudkempische volksliederen en dansen, s.l., 1952.
- "Ons heem". Deze heemkundige studie over Retie door de katholieke, jong-Vlaamsche studentengild "Willen is kunnen!", onuitgegeven studie, Retie, s.d.
- Raeymakers, W., "Vandôg is't Sinte-Mèttèn èn mèrgen is't de kruk...", Zeven neten, 15, 1.
- Stappaerts, R., De lozie, uit het leven van een Kempens boerndorp tussen 1900 en 1930, Turnhout, 1994.
- Stinissen, J., Oude vlaamse kinderfeesten en volksvermaken, Antwerpen, s.d.
- Ter Laan, K., Folklore en volkswijsheden in Nederland en Vlaanderen, 2005.
- Van Doren, Lode, Kinder-Volksliedjes uit de Vlaamse Gewesten, Brussel, 1964.
- Ver Elst, A., Folkloristische tijdspiegel voor België, Brussel, 1974
- Vogt, P. en S.J. van der Molen, Onze Folklore, Amsterdam, 1980.
- Interview met Liesbeth Van Herck, Toerisme gemeente Retie, maart 2014.
- <http://sintemette.mechelen.be/nl/4027/content/10699/sinte-mette-in-mechelen.html>.
- <http://www.immaterieelerfgoed.be/Detail/wat/84>.
- <http://www.lecavzw.be/tradities/feesten/sint-maartensvuur-sinte-mette-viering-olen>.